

eritroforom bölgesi içersine girdi ve bu esnada enteresan bir hâdise vukua geldi. Melanomun tesiri altında eritroforom parçalanmağa başladı. Bu da bir tümörün başka bir tümör tesiri altında tahrip edilebileceğini göstermektedir.

Küçük ve aslında yalnız süs olarak yetiştirilen akvaryum balıklarının ilme ne şekilde faydalı oldukları burada yalnız bir misal ile izah edilmiştir. Aynı materyel ile birçok başka konular, meselâ cinsiyet tayini problemleri, nevi teşekkülü meselesi, neville arasında bulunan cinsî izolasyon mekanizmaları ve birçok başka problemler tetkik edilmiş ve edilmektedirler. Başka bir fırsatta bu meselelerden de burada bahsedebileceğimizi ümit etmekteyim.

KAFESTE BESLENEN KUŞLARDAN :

BÜLBÜL ve SAKA

2ci konferans: FERİT ALAPINAR tarafından

Sayın Dinliyenlerim Bayanlar, Baylar,

Sizlere naçiz iki müşahedemi sunmakla kıymetli zamanlarınızı almış oluyorum. Eğer arzedeceğim konular bu zamanlarınıza karşılık bulmuş olursa müsterih ve bahtiyar olurum. Hayvanlar aleminin bitmez, tükenmez hazineleri arasında bizim sevgili kuşlarımız da vardır. Bunların içlerinden sesleriyle ve türlü güzellikleriyle ilgi toplayanlardan şimdilik ikisini inceleyelim yeridir. Ötücü ve geçici kafes kuşlarından İstanbulda gördüklerimiz arasında şunları sayabiliriz: Bülbül, Fülorya, Saka, İspinoz, İskete, Fanyata, Kocabaş, Cenilya, Munta, İskataron. Bunların hepsi de meraklıları tarafından kafeste beslenir. Bu küçük dostlarımızın hayatları bir birine benzemekle beraber, ayrıca hepsinin de pek çok hususiyetleri vardır. Ve hepsi de başlı başına birer konu teşkil edebilecek kadar enteresandır. Bu gün bunlardan bilhassa tesbite değer olanları işaret etmek istiyorum. Şiir ve müzik sembolü olan bülbülü belki en başta dinlemek istersiniz. Evet, ondan da bahsedeceğim amma; şimdi sakamızdan başlayalım. Ve o şiirlerin bestesini koncaların dudaklarından toplaya dursun da biz de volkanlaşan hislerimizi tabiatın koynunda onun nağmeleriyle elbette bir gün bu baharda eritiriz.

Saka: nar çiçeği boyun atkısıyla süslediği mevzun başı uzun ve sıvri gagasıyla bezenmiştir. Gaga ne renktir acaba? Beyaz mı, siyah mı, kahve

renği mi? Tahmin edersiniz ki boynuz rengindedir. Evet bütün sakaların gagaları boynuz renginde olur. Bu tabir kuş ve tavuk gagalarının ve tırnaklarının bir çoğuna verilir umumi bir tabirdir. Vakıa boynuz rengi türlü türlü de olur ya. Meselâ: Çeşme koçlarının boynuzları ile komşusu Sakızlı koçlarının boynuzları arasında renk itibarile büyük bir fark vardır. Çeşme liler elifli Sakızlılar düz siyahtır. Elifli de ne demek diye düşünürsünüz belki. Evet yerli tabirlerdendir. Siyahın ortasında güzel krem beyazı bir çizgi bulunur. Çeşme koç ve koyunları da böyledir. Diğer boynuzlu hayvanların boynuz renkleri de işte böyle kestane rengiyle krem beyazı ve siyah karışık bir haldedir. Sakamızın da gaga rengi böyledir. Ellerimizde bulunan Zooloji Ansiklopedilerinde sakaların gaga renklerinin değişmesinden bahsedilmiyor. Biz buna bir iki satırcık ilâve yapabiliriz. Evet sakaların gagası her ne kadar boynuz renginde ise de yıllanırsa çok açık pembe beyaz olur. Şimdi gelelim yıllanırsa tabirine: Sakalar bir yıl yaşıyor böyle oluyor demek değildir. Yıllanmak tabiri kafeste yılı bulmak demektir. Kafes kafeslemek tabiri her ne kadar argomuzda da yer alırsa da bizim zavallı miniklerimiz bu tabirin kurbanı olarak kafese girdikten sonra biz ihtiraslarımızı onların feryatlarıyla tatmin ederken, o zavallıların kafes hayatına bigâne kalır, aynı zamanda da çeşitli figanlarıyla kendimize bir ıftihar hissesi çıkartırız.... Evet gaga rengi diyorduk yalnız gaga değil, gaga yapısında olan tırnaklar da böyle olur, ayakları örten üst deri pulları da böyle olur. Evvelce hürriyet hayatlarında bütün üst deri hasılatı siyaha yakın koyu kestane renginde iken gitgide renk açılır. Bunun sebeplerini incelemek oldukça önemlidir. Biyolojik sebeplerin en başında güneş vardır. Fakat bunun münakaşasını ayrı bir konu olarak kabul etmek daha çok yerinde olur sanıyorum. Gaga ile başın birleştiği yere dikkat edersek, burada halkavi dizilmiş kadife gibi parlak küçük tüyler gözümüze çarpar. Bunlar ne renktir acaba ? Saka demek güzel renklerin ahenkli bir mecmuası demek olduğuna göre bunlar ne olsa gerek? yüzlerce sakayı bu yönden gözden geçirirsek görürüz ki sakaların bir çoklarında bu tüyler beyaz, bir çoklarında da siyahtır. Evet, işte bunlar böylece bir çift olurlar. Vakıa, erkeklerin diğer renkleri dişilere nazaran daha frapan ise de asıl karakteristik tarafı göz muayenemizle: dişilerin gaga dibi tüyleri beyaz, erkeklerin de siyah oluşudur. Bu böyle olmakla beraber bütün kuşlarda erkek ile dişiye ayırt etmek alışkanlığa bağlı ise de, elimize alıp kuyruk altına üflesek iki çatı kemiği altındaki düzlük dişiliği gösterir eğer bu düzlük biraz kubbeli olursa bu kuşa dolgun dişi denir. Yani; yumurtalarını hazırlamış ve kuluçka yatması da yaklaşmış demektir. Erkeğe gelince; iki çatı kemiğinin alt arasındaki dışıklığın altında halka tüğcükler arasında

bir milimetrelige yakin kabarcik bulunur. Bir de kafa kemiklerinin narin ve yassi olusu disilige, kaba ve iki tarafi tepeye dogru fazlaca tumsek olusu da erkekligе delâlet eder. Amma bu tarzda kuşun erkek ve dişi oluşunu da uzaktan anlamak her kesin kânı değildir. Bu mevzu üzerindeki bir vakayı size anlatmadan geçmiyeceğim. İstibdat devrinin son hükümdarı Abdülhamidin de hayvanlara ve kuşa merakı varmış o zamanın en usta kuşçusu Arif ağa merhumdu. Kendisi saray tarafından Almanyadan Cermen Kanarya getirmeğe memur edilmiş. Gayet uzun boylu müheykel ve müşekkel bir zattı. Son zamanlarında onu görmek ve tanımak bana da nasip oldu. Kuş mevzuunda pratik bilgisine payan yoktu. Almanya'ya gittiği zaman kendisini alıp bir Cermen salmasına götürmüşler (Salma tabiri kuşların serbestçe büyük bir odaya salıverilmiş olmaları demektir). İşte burada kuş kepçesine ihtiyaç göstermeden kocaman kepçe gibi eliyle en mükemmel erkek kuşları birer birer, hiç üflemeden, hiç muayene etmeden tutup kafese doldurmuş, onun bu ustalığına orada da hayran olmuşlar. Gelelim biz yine kuşumuza: bu tüylerden sonra başın ön tarafı gelir. İşte güzel nar çiçeği rengindeki kısım buradadır. Ve gözlerle beraber başın ön tarafını süsler. Bu kırmızı renk muhtelif kuşlarda açıklı, koyulu olabilir. Parlak koyu, kırmızı, turuncu, nar çiçeği renkleri makbuldur. Siyaha yakın koyu renkli göz bu kırmızı kuşağın içinde kalır. Gagayı tepe ve boyunla beraber çerçevesiyen bu rengin tam gerdan kısmı da tabii yine kırmızıdır. İşte burada kuşçuların çok dikkat ettiği bir mütasyona bazen tesadüf ediyorum, bu da gaganın alt kısmındaki kırmızı kuşak beyaz renkle ikiye bölünüyor ki buna yarım ak gerdan diyorlar. Bu da makbul bir mütasyondur. Bu kuşağın tepesinden, enseye doğru uzanan siyah kadiife renkli tüğlerle süslü parça, boyunun iki yan tarafına kadar sağlı, sollu sarkar. bu siyah atkı ile kırmızının arası gerdan tarafında beyazdır. Siyah atkının ense tarafından itibaren ta omurgaların sonuna kadar kahve rengi tüyler başlar. Fakat; işte yine burada yani siyah renkli boyun atkısı ile ensedeki kahve rengi tüylerin başladığı kısımda yarım santimden bir santim uzunluğuna kadar gayet açık bej renginde ve ay şeklinde bir yer vardır ki bunun siyah tüyler hududunda ender olarak (keneset) bulunur. Bu da kuşbazların çok dikkat ettiği bir noktadır. Keneset diye; burada üflemeyle görülebilen, pek ender olarak üflemeden de görülen gayet küçük kırmızı tüycükleridir. Bunlar bazan bir yanda olur. Bazan iki yanda olur, bazan zincirvari bütün ensede görülür. Bir yanda olursa tek keneset; iki yanda olursa çift keneset, zincirleme olursa zincir keneset ismini alır. Bu mütasyonlarda pek makbul ve rağbeti çekicidir. Göğüse gelince; ortada, sağda, solda olmak üzere koyu kahve renkli parçalar vardır.

Bunların arası beyaz olup bu beyazlık karından itibaren kuyruğa kadar gider. Kahve renkleri ne kadar koyu olursa o kadar makbuldür. Hele aralarında tam göğsün ortasında sarı tüğcükler de bulunursa daha iyi sayılır. Kanatlarda 16 büyük ve 2 küçük telek bulunur. Bir büyük teleğin kök tarafından kornu borusunun ucuna kadar 2 yanlarda renkli üç büyük alana serilmiş tüyler vardır. Kök bölgesi koyu siyah, orta bölge güzel koyu sarı, uç bölgesi de yine siyah olup uçlarında beyaz benekler bulunur. Bu benekler en büyük teleğin ucunda iridir, gittikçe ufalır, nihayet en sonunda hiç kalmaz.

Kuşbazlar bu beneklere badem derler. Bademler yuvarlak veyahut oval olurlar ve adetleri de 9 olmalı denir. Kanat uçları kuş istirahat halinde iken birbirine çapraz olarak bitişir. Kuyruk telekleri de 12 tane dir. Siyahtır, uçlarındaki bademler de yine yuvarlak veya oval olabilir.

İşte dış yapısını böylece ve kısaca izahtan sonra yaşama ve yaşatma tarzına geliyorum. İlkbaharda İstanbuldan geçmeğe başlarlar bu göç esnasında bir kısmı şehir civarında ormanlarda, bahçelerde kalırlar ve bir kısmı da memleketimizin muhtelif mıntıklarına yerleşirler burada kalanlar yavru çıkarır. Sonbaharda Kasıma doğru sürüler halinde göç hazırlığı yaparlar. Kasım sonunda guruplar toplu olarak soğuktan ve rüzgârlardan kaçıp sıcak bölgelere giderler. Kasımda tutulan sakalar, iri ve gelişmiş güzel olurlar hürriyet içinde yaşarlarken küçük, ince dallarla otlardan ördükleri yuvalarını çamların, akasyaların her türlü büyük ağaçların ince dalları arasına yaparlar. Bu suretle de yuvalar düşmanlardan kısmen korunmuş olur. Dişi kuş beş veya altı yumurta yapar erkek de yuvanın civarından pek ayrılmaz. Dişisini yuvada bekler veya başka kuşlardan korur. Yavrular çıkınca baba, şefkatini daha çok arttırır. Ana ile birlikte onları yemlerler. Karınları doyunca erkek bol bol öter. Yedikleri yemler: Deve dikenini tohumları, ay çiçeği, kuş yemi, keten tohumu yeşilliklerin göbeklerini de severler. Bunlara mumasil başka yemler de yerler. Meselâ domates tohumu, incir çekirdekleri gibi. Kafeste asıl yemi kuş yemi olmakla beraber demin söylediğim yemler de arada sırada pek az miktarda verilebilir. Fazlası yağlandırdığı için verilmez, hayvan da ötmez olur. Daima erkek kuş kafese konur, beslenir. Dişiler pek ötmezler, yeni tutulmuş bir kuş çok ürkektir. Tutulduktan aşağı yukarı 15 gün sonra öter. Asıl ötmesi, dil dökmesi yillandıktan sonra olur. Hatta yillanması bile kâfi değildir. Sandıklamak lâzımdır. Şimdi sandıklamayı da izah edelim. Kuş tüy dökmeğe başladığı zaman (Kuşbazlar ıstılahınca karın ağrısına girdiği zaman) bu işe başlanır. Eski kuşbazlar Musevilerin kamış bayramı

veya ateş gecesi dedikleri zamanda sandıklarlardı. Hayvan tüy dökmeğe başlar başlamaz kafesi bir sandık içine koyarlar ve kapağını da biraz aralık bırakırlar. Yemini suyunu gece hafif ışık altında değiştirirler. Eski tüyler dökülüp yerine yenileri tamamen geldikten sonra kafesin her tarafını evvela koyu renkli bir örtü ile kapatarak sandıktan dışarı çıkarırlar. Bir hafta sonra da kırem veya beyaz bir örtü ile kapanır. İşte bu sırada kuş, güzel nağmelerini göstererek ötmeğe başlar. Sandıklama esnasında suyun ve yemin yerleri katiyen değişmemelidir. Zira aylardan beri alıştığı yem ve su yerine karanlığa yakın bu loş yerde bulamaz ve ölür. Esasen sandıklama esnasında bu işe pek dikkat etmek lâzımdır. Yoksa hayvan ölür. Sandık olmazsa kafesin her tarafını siyah bir örtü ile kapatarak tüy değiştirinceye kadar bu örtüyü muhafaza etmekle de sandıklama usulüne yakın bir usul vardır. İşte bu suretle yillanan ve sandıklanan kuşumuz kıymetini arttırır, dillerini tane, tane söylemekle beraber birbirine muntazam bir surette bağlar. Dişi Kanarya ile erkek sakanın çiftleştirilmesinden meydana gelen meleze (Kanarya Saka) derler ki pek kolay elde edilmez. Bu da güzel öter meraklılarınca makbûldür. Bu Kanarya Saka başlı başına bir konu olduğu için bunun hakkında fazla birşey söylemiyorum.

Sakanın dili: Çipet, Çipet, Çipetpet, velis, âliyya, âliyya ve şak şaklardan ibaret beş altı dili vardır.

İşte pek basit ve kısa olan bu saka müşhadelerimizden sonra geliyorum bülbüle: «Adet budur, en sonra gelir bezme ekâbir» Fehvasınca, hakikaten kuşların öğretmeni olan bu titiz ve sinirli ve karpisleri çok olan büyük artistin ekâbirden oluşu dolayısıyla onu sona bırakmış oluyoruz.

İstanbulda Nisan ayında gelen bülbül, tadı damağımızda kalan nağmelerile sesini ancak bize iki ay kadar dinletir. Bülbülcülerimiz pek az ve mahdut zevattan ibarettir. Böyle olması da şayanı temennidir. Zira bu hayvanlar faydalı, böcek yiyen kuşlarımızdandır. Esasen beslenmesi zor olduğundan herkes de merak etmiyor. Bundan 15-16 yıl evvel beslediğim bu kuşlar yillanmadan öldükleri için pek üzülmüş ve beslememeğe kara vermiştim. Şimdi konumuza materyal olarak getirdiğim bu hayvancağızı, Kabataş Lisesi Biyoloji laboratuvarlarında yine beslemeğe başladım. Tahmin ederim ki sizlerin şansına belki uzun zaman yaşatırım. Lâle devrinde bu hayvancıkların gözlerine mil çekerek yani kör ederek ve zorla ağızlarına yem verilerek beslerlermiş. Bunu kulaktan, kulağa duyduk. Ne dereceye kadar doğrudur bilemem. İncelenmesini tarihçilere bırakıyorum. Halk arasında bu hayvanın kara ve çirkin olduğunu söyler-

İse de katiyen doğru değil yanlıştır. Bilâkis ince zarif ve güzel renktedir. Gagası sakaya nazaran daha sivri ve incedir. Ve geriye doğru yassıcadır. Boynuz rengindedir. Gaga ile başın birleştiği yer gözlerin alt tarafından itibaren göğüs kısmını da ihtiva etmek üzere açık kül rengindedir. Bu renk kuyruk teleklerinin başladığı kısma kadar gider. Gaga ile başın birleştiği noktanın üst kısmı yani başın üst kısmı ile göğdenin üst tarafı açık kahve rengi ile başlar. Göğdenin nihayetine doğru bu renk koyulaşır. Şu halde başın ve göğdenin üst kısmı kahverengi, alt kısımları da kül rengidir demek olur. Kanatlar da böyle. Yalnız; Saka gibi kanat teleklerinin uçlarında beyaz benekler bulunur ve bunlar yuvarlaktır. Kuyruk teleklerine gelince; Sakadan daha uzundur. Üst tarafları parlak, güzel ve koyu kahve rengi ve alt kısımları ise kızıl kahverengidir. Hele kuyruğunu yelpaze gibi güneşte açtığı zaman bu renk adeta göz alıcı bir atlas halinde görünür. (Hani bülbülün giydiği atlas) vardır ya belki güfteyi yazan bülbüle çok dikkat etmiş olacaktır. Bacakları ince ve sakadan daha uzundur, üst deri pulları pembemsi kestane rengindedir. Yıllandıktan sonra bacakları kalınlaşır, bacak rengi de açılır. Tırnakları küçük ve serttir. Bülbül, orman ve sık ağaçlı sulak olan yerleri tercih eder. Böyle olmakla beraber açık yerlerde de gezmekten çekinmez yalnız civarında çalı olmalıdır ki hemen oraya iltica edebilsin. Göç başlayıp da memleketimize gelirlerken evvela erkeklerin sonra da dişilerin geldikleri söyleniyorsa da maalesef bu tarafı inceleyemedim. Yuvayı erkek ile dişi beraber yaparlar. Dişi kuşun rengi erkeğe nazaran daha soluktur. Beş tane kadar yumurtaladıktan sonra kuluçkaya yatan dişi yavrularını çıkarıncaya kadar annelik vazifesini tam yaparsa da, ekseriya erkeğin müdahalesi de görülür. Yani, yem bulmak için yumurtaların üzerinden kalkan dişi biraz lâübalülük edip de şöyle bir dolaşayım derse, erkek derhal müdahale ederek onu yumurtalarının yanına kovalar.

(Arkası var)

KÜÇÜK MEMELİLERİN POSTLARININ MÜZELER İÇİN HAZIRLANMASI

British Museum'un hazırladığı aşağıdaki yeni usul tercüme edilmiştir.

I. Önünüzde bulunan yeni öldürülmüş hayvanın hüviyetini yazınız. Hüviyet kâğıdının üzerine hazırladığınız kaçınıcı hayvan olduğunu, yakalandığı tarihi, cinsiyetini, yakalandığı yeri ve bu yerin denizden yüksekliğini yazmanız ve imzanızı atmanız gerektir. Hüviyet kâğıdının arkasında